

Asta Kietäväinen

Asutustilallisten metsäsuhde ja metsän merkitys työpaikkana

Settlement farmers' relation to forest and the meaning of forest as a workplace

Forests and the forest industry were very important for the development of economy in Finland in the twentieth century. It was an obvious choice to rely on forests when the losses of the Second World War had to be cured and the building of the welfare state had to be started. Forests were of great importance also to settlement farms. In this article, I ask what meanings the settlement farmers assigned to the forest as a working place, how their relation to nature appears based on these meanings, and how these meanings and modes of working intertwine with identity and agency in narratives. Theoretically it can be stated that people construct and interpret their identities and agency by narrating their life stories. The data consist of settlement farmers' interviews and autobiographical essays. The meanings that settlement farmers assigned to forest can be summarized as follows: living space, resource, work, money, and recreation. The forest-relation was expressed as utilization, action, economy, and emotion. When settlement farmers defined their life through agency, it strengthened their possibilities of expressing different identities and redefining them in a flexible way. One owns forest because of emotional reasons and because it strengthens one's identity and promotes a feeling of continuity.

Keywords: forest, narrative, identity, settlement-farms

Jatkosodan ja Lapin sodan jälkeisessä asutustoiminnassa, jota toteutettiin vuoden 1945 maanhankintalain ohjauksella, käytettiin lähes 2,8 miljoonaa hehtaaria maata sekä peltoa että metsää. Maatalouskelpoisesta 350 000 hehtaaria raivattiin pelloksi vajaat 150 000 hehtaaria. Kaikille tiloille ei ollut mahdollista erottaa valmista peltoa. Raivaamattomalle maalle sijoitetut ”kylmiksi tiloiksi” kutsutut asutustilat sijaitsivat lähinnä Itä- ja Pohjois-Suomessa, ja yhteensä niitä muodostettiin noin 16 000 kappaletta (Niemelä 1996: 339).

Kaiken kaikkiaan maanhankintalailla perustettiin yli 101 000 tilaa. Näistä viljelys- ja asuntoviljelystiloja oli vähän alle 45 000. Loput olivat asuntotiloja tai asuntotontteja. Siirtoväki sai pääasiassa viljelys- ja asuntoviljelystiloja, ja rintamamiehet asuntotiloja tai asuntotontteja. Sotainvalideille, sotaesikille ja sotaorvoille muodostettiin lähinnä asuntotiloja ja asuntotontteja. (Laitinen 1995: 123–124.) Viljelys- ja asuntoviljelystiloihin liitettiin myös metsää, jolla oli niin työllistävä kuin taloudellinenkin merkitys (Laitinen 1995: 96). Erityistä huomiota kiinnitettiin viljelystilojen metsäkysymykseen. Yleisenä periaatteena oli, että keskikokoisien perheiden piti saada pääasiallinen toimeentulonsa tilalta, kun myös metsän antama tulo otettiin huomioon. Asuntoviljelystiloilla metsää oli riittävästi vuosittaisen kotitarvepuun hankkimiseksi. Tämä käytäntö oli perua aikaisemmista asutuslaeista. Talvella näiden tilojen isännät kävivät usein vieraalla metsätöissä. (Ilvessalo 1962; Björn 1999: 91.)

Metsät ovat merkinneet paljon maanhankintalaita perustettujen tilojen viljelijöille, vaikka puunmyynnin kontrolli saattoikin ajoittain rajoittaa heidän toimintaansa. Metsästä saatu kantohintatulo helpotti suuresti tilojen kunnostamistöitä ja edesauttoi asukkaiden toimeentuloa tiloilla. Puukaupoista saatu kantoraha oli vain osa metsien merkityksestä pientiloille, sillä käytännössä puu myytiin usein hankintakaupalla, jolloin pientalallinen itse kaatoi puut ja toimitti ne luovutuspaikalle ja sai tästä korvauksena hankintalisän. Tämä lisä vastasi 1950-luvulla suuruudeltaan keskimäärin kantohintaa ja se oli verovapaata tuloa. Omasta metsästä omalla työvoimalla tehdyllä puuntavaran hankinnalla oli suuri merkitys pientilan taloudessa ja viljelijän toimeentulossa vielä senkin jälkeen, kun tila oli saatu raivattu ja rakennettua. (Lilja 1956: 1–2.)

Asutustilalliset raivasivat ja rakensivat. Maatilaista peltoineen ja metsineen tuli heille koti ja työpaikka. Jokaisella asutustilallisella on omat henkilökohtaiset muistonsa ja kokemuksensa elämästään tilalla. Vaikka nämä kokemukset ovat itsessään subjektiivisia, niissä on mukana historiallista ja sosiaalista läsnäoloa. Ihmiset välittävät paikkakokemuksiinsa kertomalla niistä, jolloin kertoja ei ole passiivinen suhteessa menneeseen vaan tulkitsee jatkuvasti uudelleen, mitä hänen elämässään on tapahtunut suhteessa syntyvään kertomukseen. Näin paikkakokemukset ovat kerrostuneita. (Aro 1996: 51; Ukkonen 2000: 27; Kietäväinen 2009: 51–59.)

Olen laajemmassa tutkimuksessa (Kietäväinen 2009) tarkastellut sitä, kuinka metsä on muovannut asutustilallisten identiteettiä ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut tilallisten toimijuuteen ja selviytymiseen tilalla. Tässä artikkelissa keskityn analysoimaan asutustilallisten metsälle antamia merkityksiä työpaikkana ja sitä, millaisena heidän suhteensa metsään ilmenee näiden merkitysantojen kautta.

Seuraavaksi kuvaan käyttämäni aineiston ja analyysimenetelmät. Sitten esitän lyhyesti artikkelini taustaksi tutkimustulokset ryhmiteltynä viiteen metsän merkityskategoriaan: elintila, raaka-aine, työpaikka, rahan lähde ja virkistys (harrastus/vapaa-aika). Tämän jälkeen tulkitseen kertomuksissa tuotettuja metsän merkityksiä tarkemmin työn ja työpaikan näkökulmasta. Samalla pohdin, millaisia luontosuhteita voidaan tunnistaa erilaisten merkitysten taustalta. Seuraavaksi tarkastelen metsän erilaisten käyttötapojen ja suhteiden merkitystä asutustilallisten identiteetille ja toimijuudelle. Lopuksi pohdin metsän merkityksen muutosta elettyinä paikkoina ja julkisessa keskustelussa.

Aineisto

Asutustilallisten suulliset ja kirjoitetut elämänerkymukset tarjoavat antoisan tavan etsiä vastauksia edellä esittämiini kysymyksiin. Elämä ja kertomus elämästä ovat erillisiä mutta eivät toisistaan riippumattomia. Elämänerkymukset, joissa kertoja ja kertomuksen päähenkilö ovat samoja henkilöitä, ovat luonteeltaan refleksiivisiä. Tällöin se, kuinka kertoja muistaa ja kertoo menneestä, on aina seurausta itse tehdystä jälkikäteistulkinnasta (ks. Juhila 1996: 186–187). Haastattelut ja muistelukirjoitukset perustuvat paljolti episodi- eli tapahtumamuistiin, jolloin muisteleminen tapahtumaa luonnehtii se, että muistoissa muistelijä on joko aktiivisena osallisena tai sivusta seuraajana. Episodimuistin aineksina ovat itse henkilökohtaisesti koetut ja muistetut tiettyyn aikaan ja paikkaan sijoittuvat yksittäiset tapahtumat. (Tulving 1985; Kempainen 2001: 37.)

Keräsin suullisen aineiston pääasiassa syksyllä 2001 käyttäen teemahaastattelua. Muodostin haastattelurungon kuudesta teema-alueesta: tilojen tausta, metsätöyt, metsätulot, säädökset, metsän ja metsätöiden merkityksen muutokset vuosikymmenien kuluessa sekä erityiset muistot. Annoin haastattelutilanteen edetä vapaasti, joten en kysynyt samoja kysymyksiä samassa järjestyksessä jokaiselta. Hain lehti-ilmoituksella haastateltavakseni asutustilallisia tai heidän jälkeläisiään, jotka olivat jatkaneet tilan pitoa. Kysyin myös jo haastattelemltani henkilöiltä mahdollisia uusia haastateltavia. Haastattelin yhteensä 24 henkilöä, joista kaksikymmentä oli Pohjois-Savosta, kaksi Keski-Suomesta ja kaksi Lapista. Naisia haastateltavista oli kaksi. Vanhimmat haastateltavat olivat syntyneet 1920-luvulla ja enemmistökin ennen sotaa. Näin ollen he olivat sodan loputtua iältään kymmenestä kahteenkymmeneen vuoteen. He muistivatkin hyvin asutustilojen perustamisen ja raivaamisen ajan. Suurin osa haastateltavista oli Karjalan siirtolaisia tai heidän jälkeläisiään. Ensimmäisen polven rintamamiehiä ei ollut yhtään, ja toisen polven rintamamiestilallista oli viisi. Rintamamiestilat eivät olleet enää aktiiviviljelyssä, vaikka metsät kuuluivat yhä poikkeusta lukuun ottamatta yhä suvulle. Viljelyn lopettaneiden tilojen pellot olivat useimmin vuokralla. Nauhoitin haastattelut ja kirjoitin ne sanatakkasti myöhemmin tekstimuotoon. Haastatteluaineiston suorissa aineistolainauksissa viittaa haastateltuun isolla H kirjaimella ja tiettyyn haastateltuun numerolla. Esimerkiksi H6 tarkoittaa haastattelua numero kuusi.

Kirjallisen aineiston muodostavat Maaseudun Sivistysliiton 30-vuotisjuhlan kunniaksi järjestämän kirjoituskilpailun ”Muistellaan asutustoimintaa” kertomukset vuodelta 1982. Kirjoituskilpailu oli vapaamuotoinen ja avoin kaikille Suomen kansalaisille. Sen tarkoituksena oli saada talteen eläviä ja omakohtaisia kertomuksia niiltä ihmisiltä, joita asutustoiminta oli koskenut tai jotka olivat seuranneet läheltä asutustoiminnan toteutamista. Kilpailuun tuli kirjoituksia kaikkiaan 161 henkilöltä ja tekstiä yhteensä 5700 liuskaa. Sama kirjoittaja saattoi osallistua useammallakin kirjoituksella kilpailuun. Kirjoittajista 96 oli naisia ja 65 miehiä. Kirjoitukset jakautuivat dokumentteihin (D), kertomuksiin (C), novelleihin (N) ja romaanimaisiin (R) töihin. Dokumentisarja oli suosituin. Siihen lähetetyt kirjoitukset edustavat kirjoittajien omia kokemuksia ja muistoja asutustoiminnasta. Valitsin dokumenttisarjasta tarkemmin analysoitavakseni ne tekstit, joissa käsiteltiin metsään liittyviä asioita ja joissa kirjoitus muodosti elämäkerrallisen kertomuksen. Näitä kertomuksia oli 14.

Koska kirjoituskilpailu oli jo 1980-luvun alussa, osallistui siihen myös 1900 ja 1910-luvuilla syntyneitä kirjoittajia. Nuorimmat kirjoittajat, jotka valikoituivat aineistooni, olivat 1930-luvulla syntyneitä. Kirjoituskilpailuaineiston avulla tavoitin siis myös vanhempien ikäluokkien kokemuksia. Kirjoittajista kolme oli siirtokarjalaisia, seitsemän rintamamiestilallisia, kaksi lisämaan saajaa ja lisäksi kaksi kirjoittajaa kirjoitti yleisemmin asutustoiminnasta. Neljästoista kirjoittajasta naisia oli neljä. Kirjoituskilpailun aineistoesimerkeissä käytän niiden arkistoinnissa käytettyjä koodeja. Esimerkiksi (25D) tarkoittaa dokumenttisarjan kirjoitusta numero 25.

Aineistoni kertomukset ovat syntyneet muistojen ja eletyn elämän kokemusten pohjalta. Asutustilalliset ovat tulkinneet menneitä elämäänsä palauttaen mieleensä elämänsä merkittäviä tapahtumia sekä arvioiden uudelleen elämäänsä ja määrittäen nykyistä tilannettaan. Analyysivaiheessa molemmat aineistot syntyvastaan huolimatta olivat teksteinä.

Analyysi kahden luennan metodilla

Olen kiinnostunut ihmisten kokemuksista ja heidän tapahtumille antamista merkityksistä, joiden tarkasteluun asutustilallisten kertomukset elämäntään tilalla antavat mahdollisuuden. Elämäntarinoiden luentaan ei ole juurikaan löydettävissä yhtenäistä lukemisen linjaa, vaan tavat ovat vaihdelleet (Eskola & Suoranta 1998). Käyttämässäni luennassa on olennaista elämäkertomuksen

kertomustyyppin ja kertomuksen ydinretoriikan tunnistaminen (Hyvärinen 1994: 55). Tunnistaminen puolestaan on mahdollista vain lukemalla tekstejä uudestaan ja uudestaan. Lukijan (tutkijan) mahdollisuus ymmärtää elämäkertomusten viestit ja tuottaa niistä aineistolähtöinen perustuu toistuvaan luentaan. Tällöin samalta tekstiltä kysytään eri luentakertojen aikana uusia kysymyksiä. Lukeminen etenee tekstistä tehtävistä yleisimmistä havainnoista kohti systemaattisempaa lähilukua (Vilkko 1997: 102).

Olen hakenut luennassani avuksi metodisia viirikkeitä kirjallisuudentutkimuksen ja sosiolingvistiikan piiristä. Perinteentutkija Anna-Leena Siikala (1984) on soveltanut sosiolingvisti William Labovin (1977: 363) suullisten kertomusten analyysia myös kirjoitettuihin kertomuksiin. Olen käyttänyt kertomusrakenneanalyysia aineiston ensimmäisessä luennassa tutkiessani suullisia ja kirjoitettuja kertomuksia sinänsä, niiden yleisistä rakennepiirteistä ja lajityypeistä. Kertovaan rakenteeseen sisältyy kuusi komponenttia: 1) tiivistelmä, 2) orientaatio (aseman määrittäminen, suuntautuminen, perehtyminen olosuhteisiin), 3) komplikaatio eli tapahtuma tai teko, 4) arviointi, 5) tulos tai ratkaisu ja 6) päättäminen. Tämä malli kuvaa eräänlaista kertomuksen peruskeemaa (Siikala 1984: 29).

Koska haastattelu- ja kirjoituskilpailuaineistot ovat syntyvaltaan erilaisia, kertomusrakenneanalyysin käyttötapanikin oli kahdensuuntainen. Kirjoituskilpailuaineistot olivat kirjoittajan juonentamia kertomuksia ja muodostivat eheän kertomuksen. Käytin näiden kertomusten tapahtumien erotteluun kertomusrakenneanalyysia, jolloin oli helpompi löytää juoni sekä kirjoittajan tärkeinä pitämät asiat ja tapahtumakulut. Tämä auttoi ymmärtämään kunkin kirjoitetun kertomuksen lajityypin. Näitä arkkityypisiä lajeja ovat esimerkiksi romanssi, komedia ja tragedia (ks. Hyvärinen 1994; Hänninen 1999, 95–96; Jokiranta 2003, 89; Hyvärinen 2010, 115).

Haastattelut sisälsivät puolestaan kerrottuja tapahtumia ja merkityksellisiä kokemuksia, joista ei löytynyt esimerkiksi kronologisesti etenevää juonikulkua. Systemaattisuutta loivat lähinnä teemat. Juonensin haastattelut kertomuksiksi kertomusrakenneanalyysin avulla. Juonentamisen askelmerkkeinä käytin kirjoituskilpailuaineistojen juonimalleja. Väitöskirjatutkimuksessani olen tarkemmin kuvannut, kuinka eri teemat ryhmittäytyvät kertomusrakenteisiin (ks. Kietäväinen 2009: 83–98). Kertomusrakenneanalyysi toimi ensimmäisen luentani kaksisuuntaisena analyysivälineenä: joko kokoavana ohjeistona haastatteluaineiston analy-

soinnissa tai erottelevana ohjeistona kirjoituskilpailuaineiston rakenteiden hahmottamisessa.

Systemaattisemmassa lähiluennassa siirryin kertomusten lausetasolle ja etsin odotusanalyysin avulla niitä käännekohtia, joissa haetaan identiteetille uusia subjektipositioita tai vahvistetaan vanhoja sekä tehdään näkyväksi toimijuutta ja toiminnan tiloja. Nämä kohdat voidaan tunnistaa kertomuksista odotuksenosoittimien (esim. toisto, kiellot, varaukset, arvioiva kieli ja verbit) avulla. (Labov 1972; Tannen 1979.) Luettelo odotuksen ilmaisemista ei ole metodi, joka ilmoittaisi näiden ilmausten takana olevat odotukset. Sen sijaan näitä osoittimia voidaan käyttää tulkinnallisesti siten, että ne tarjoavat eräänlaisen hälytysmerkistön; tätä kohtaa kannattaa miettiä ja pohtia. Odotuksen arviointi on tulkitsijan tehtävä. (Hyvärinen 1994: 60.) Olen alleviivannut aineistolainauksissa esiintyviä odotuksenosoittimia, joiden perusteella olen tehnyt tulkintoja.

Toimijuus muodostuu sosiaalisissa suhteissa, mutta jokainen ihminen itse muovaa käsityksensä siitä, mihin hän voi elämässään vaikuttaa ja mitkä asiat ovat hänen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella (Ronkainen 1999: 51; Virkki 2004: 18–19). Toimijuuden tulkinnassa tarkensin katsetta lauseiden tasolla modaaliverbeihin: osaaminen, saaminen ja voiminen, jotka kertovat kirjoittajan suhteesta kirjoittamaansa. Kielitieteessä erotellaan kolmenlaista modaalisuutta. Ensimmäinen liittyy kertojan varmuuteen (tietämiseen ja luulemiseen), ja se edustaa epistemologista modaalisuutta. Toinen modaalisuuden laji viittaa olosuhteiden antamiin mahdollisuuksiin tai niiden luomaan pakkoon (esimerkiksi pystyä, voida, täytyä). Kolmas laji liittyy puolestaan moraaliin (saada, olla lupa, pitää). Toinen ja kolmas modaalisuuden laji kohdistuvat johonkin tekoon (Virkki 2004: 72). Käytän apuna myös kerronnallisen toimijuuden analyysia, joka tarkoittaa lauseen subjektin ja objektin tarkastelua: kuka tai mikä merkityksellistyy toimijaksi, kuka toiminnan kohteeksi ja kuka taas passiiviseksi osallistujaksi.

Metsän merkitys asutustilallisille

Kertomuksista voi havaita, että asutustilalliset pitivät metsää merkittävänä luonnonvarana, joka mahdollisti tilan kehittämisen ja tilallisten elinolosuhteiden parantamisen. Metsä oli tärkeä osa maatilaa, mikä loi työtilaisuuksia ja tuki taloudellista selviytymistä asutustilalla. Aineistossa on rintamiehen emännän kertomus asutustilan perustamisesta muutaman hehtaarin peltoalalle.

Meillä ei siis ollut metsää, mutta saimme asutusliitolta pienen rakennuslainan mökin tekoon. [...] Tilan isontaminen oli aina tavoitteena, mutta oli vaikeuksia kun näin pienää tilaa ei lainoitettu, koska oli elinkelvoton. Metsääkin anoimme jatkuvasti mutta peltoa oli liian vähän. (46D, naimen s. 1920-luvulla)

Tilalla ei ollut yhtään metsää, ja tilan laajentaminen vaikutti mahdottomalta. Tekstissä kertoja käyttää paljon sanoja, jotka kuuluvat odotuksenosoittimiin. Tämä viestii lukijalle, että tämä jakso kertomuksesta on erityisen merkittävä. He halusivat kehittää pienestä maa-alueesta elinkelpoisen tilan, johon kuuluisi myös metsää. Lähes toivottomalta tunteesta tilanteesta huolimatta he tekivät lannistumatta töitä tavoitteen eteen. Tässä kertomuksessa metsä katsottiin kuuluvan olennaisena osana elinkelpoiseen tilaan.

Kertomuksissa esille tulleet metsän käyttötavat ja merkitykset voidaan ryhmitellä viiteen keskeiseen merkityskategoriaan ja niitä ilmentävään ihmisen suhteeseen metsään (taulukko 1). Ihmisen luontosuhteen muodostavat monet arvoihin, talouteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät erilaiset merkitykset (Suopajarvi 2009: 41).

Luonto- tai metsäsuhte ei muodostu vain luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta, vaan siihen vaikuttavat myös ihmisten väliset sosiaaliset suhteet (Nygren 2000, 180). Metsän eri merkitykset limityivät käytännössä toisiinsa ja ne ilmenevät metsäsuhteiden ja niihin liittyvien käytäntöjen suhdeverkostona. Esimerkiksi metsän merkitys työpaikkana on yhteydessä metsään elintilana, metsässä kasva-vaan raaka-aineeseen ja työstä ja raaka-aineesta saatavaan rahan. Näin metsän merkityksiä ilmentävät metsäsuhteet ovat moninaisia; kun metsän

Taulukko 1. Metsän merkitys ja metsäsuhte.

Table 1. The meaning of forest and the relation to forest.

Metsän merkitys <i>The meaning of forest</i>	Suhde <i>The relation to forest</i>
1. elintila <i>living space</i>	→ vuorovaikuttaminen (+omistaminen) <i>interactive (+ownership)</i>
2. raaka-aine <i>raw material</i>	→ hyödyntäminen <i>utilization</i>
3. työpaikka <i>workplace</i>	→ toiminnallinen <i>operational</i>
4. rahan lähde <i>source of income</i>	→ taloudellinen <i>economical</i>
5. harrastus / vapaa-aika <i>activity / recreation</i>	→ henkinen / elämyksellinen <i>spiritual / experimental</i>

merkitys kiteytyy rahan lähteeksi, se voi ilmetä niin taloudellisena, toiminnallisena kuin henkisenäkin suhteena metsään. Tarkastelen seuraavaksi metsän merkityksiä työn ja työpaikan näkökulmasta.

Metsästä raivataan peltoa

Asutustilallisten kertomukset alkavat usein siitä, kuinka ensimmäiseksi allekirjoitettiin hallintasopimus erilliseksi tilaksi erotetulle maa-alueelle. Tämä maa-alue saattoi olla kokonaan raivaamatonta metsämaata. Näin kertoo muistitietoon nojaten toisen polven siirtokarjalainen.

Tää oli ihan täysin kylmä tila. Puhuttiin kuusi-kosta, ja sitten tuo talonpaikka, siinä oli mäntyyjä, ja tila sai nimen Mäntymäki. (H13, mies s. 1950-luvulla).

Vastaavasti rintamamiehen poika kuvaa tilan perustamisen alkuvaihetta seuraavasti:

Ihan synkkä mehtä tämännii asuinrakennuksen paikalla, ja saunamökki ol mihinkä muutettiin. No tähän raivattiin kaheksan ja puol hehtaaria. (H17, mies s. 1940-luvulla)

Kummassakin tapauksessa kerronnassa painotetaan alkutilanteen haastavuutta käyttämällä arvioivaa tai kuvailevaa sanastoa, jota vielä tehostetaan sanalla *ihan*. Näin tilojen perustamisvaihetta kuvataan lähtökohdiltaan mahdottomaksi tehtäväksi. Jälkimmäisessä lainauksessa viimeinen virke alkaa *no* sanalla, joka aloittaa kertomuksessa uuden jakson, jossa metsä raivataan pelloksi. Tätä asutustilan perustamisvaiheen alkutilanteen haasteellisuuden korostamista voidaan pitää kerronnan keinona, jolla tuotiin esiin sankaritarinoiden sankarin kyyrykkyttä. Sankarin toiminnan tuloksena oli toimiva maatila. Toisaalta tragediatarinoissa alkutilanteen mahdottomuus voidaan tulkita selitykseksi siitä, että kaikesta ponnistuksesta huolimatta tilaa ei saatu tuottavaksi. Näin sankari joutuu luopumaan tavoitteistaan ja tyytymään osaansa. Tällöin kertomus noudattelee tragedian juonikaavaa, jossa päähenkilön pyrkimykset kariutuvat (ks. Frye 1957).

Metsän ja soiden raivaus oli alku maataloudelle. Koskematon metsäluonto taipui ihmiskäteen toimesta ja myöhemmin koneiden avulla pelloksi. Tarinoissa toistetaan suomalaisen kulttuurin luomaa kuvaa rohkeasta ja vaikeuksia pelkäämättömästä raivaajasta, kovasta työmiehestä. Metsä liittyi kirjoituksissa ja puheessa etenkin työn kautta osaksi sankarin identiteettiä. Rintamamiestilalli-

nen kuvaa seuraavassa kertomuksessaan omaa onnistunutta pellonraivauksensa. Hän käyttää naapurin emäntää ja tämän piikittelyä korostamaan omaa toimijuuttaan sitkeänä raivaajana, sankarina.

Suo oli lähteinen ja vetinen. Eräs naapurin emäntä piikitteli, että kyllähän Veikko noita kovaa maita ottaa pelloksi, mutta menisipä tuonne suolle. Tulihan se viimein vuoro suonkin taipua pelloksi. (79D, mies s. 1910-luvulla)

Näin suo muuttui ihmisen toimesta viljeltäväksi pelloksi ja ravinnon tuottajaksi.

Metsä raivaustyömaana ei tarjonnut onnistumisen kokemuksia kaikille asutustilallisille. Työtä pyrittiin helpottamaan koneraivauksella, jota valtio teetätti perustamallaan Pellonraivaus Oy:llä. Koneella tehty työ saattoi paikoin jopa hankaloittaa lopullista raivaustyötä. Kirjoittaja kuvaakin toivotonta urakkaansa käyttäen vahvistavia ilmaisuja kuten *kovin* ja myös kuvailevaa kieltä esimerkiksi *paboilla mielin*. Kerronnasta välittyy kuva raivaajasta, joka pyrkii jaksamisen rajoilla selviytymään ja sopeutumaan tilanteeseen.

Kyllä koneraivausten alkuaikoina työ kävi kovin tökerösti ja kyllä asutustilallista kovin kuritettiin, kun piti silloisten koneraivausten jäljeltä peltoa saada. Raivaustyö on raskasta, tämä oli erityisen raskasta. Vain kokenut voi tietää, miten toivotonta oli tuoreesta kantokarhasta saada kanto rapsuteltua hiesusta niin puhtaaksi, että sen jaksoi roviolle kieritellä. Tuli mieleen ajatuksia konetyön tarkoituksen mukaisemmasta käyttämisestä, kun paboilla mielin, loppuun väsyneenä iltaisin, joskus kyyneleäkin niellen hakeutui usein laihan ruokapöydän ääreen tätäkö tämä onkin ajatuksin. (57D, mies s. 1910-luvulla)

Koneraivausjakson kerronta noudattelee tragediajuonen piirteitä. Vaikeuksista huolimatta on jatkettava raivauksensa, sillä tila ei tuota vielä riittävästi ruokaa.

Metsä työpaikkana

Monelle nuorelle metsä toimi työnteon oppimisen ympäristönä sodan jälkeen. Rintamamiehen poika kertoo työkokemuksistaan.

Minä olin isän kanssa vinssoomassa, saksia juoksuttamassa. Heti vähän yli kymmenen vanhana, mukana siellä pyörin. (H1, mies s. 1930-luvulla)

No, kyllä sitä ihan tuosta kymmenvuotiaasta lähtien. [...] ol vappaat ni ei muuta ku mehtää. [...] Se ol puunkarsintaa ja sitte ei muuta ku, kylähän sitä sabailemmaa, että siitä vuan totuttelemaa. Jos sitä sahas jalakaasa tai kätteesä, nii sitä oppi varomaa [naurua]. Se ol ihan joka talossa kyllä yleinen käytäntö että sitä. (H17, mies s. 1940-luvulla)

Monet 1930-luvulla tai sen jälkeen syntyneet kertovat lapsena tehdyistä metsätöistä. Lapset osallistuivat pääsääntöisesti kotimetsässä tehtäviin töihin, ja pojat mutta myös tytöt tekivät voimilleen sopivia töitä. Työ opetti tekijäänsä, ja vähitellen tarvittavat työtavat tulivat tutuiksi. Etenkin pienempien tilojen lapset joutuivat metsätöihin. Työ liittyi osaksi nuorten identiteettiä. Vähitellen voimien ja taitojen lisääntyessä myös työn määrä ja vastuullisuus metsässä lisääntyivät. Toisen polven siirtokarjalainen kertoo, kuinka iän myötä metsätyöhön löytyi innostus, eikä se ollut enää pakonomaista suorittamista velvollisuudentunnosta.

Niin syksyllä ku lähettiin mehtään, niin hetihän myö sitten, minä täytin 15 ja hää täytti 18. Ja sinä talvena myö, oikeestaan velipoikahan se suurimman työn teki, mut kuitenkin joka päivä olin matkassa ja kyllä mulla voimia oli tehä enempi ku haluja. Haluja ei ollu mulla minkäänlaisia tekemisseen, ku ois ollu voimia, mutta myöhemmin tuli myöskin halut ja nyt kiäntynyt ihan toisinpäin. (H14, mies s. 1940-luvulla)

Lapset oppivat metsätyön kautta ahkeruutta ja siistivät suomalaisen kulttuuriin kuuluvan työn arvostuksen. Työtä ja ahkeruutta on pidetty talonpojan hyveinä. Viljelijäidentiteettiä liitetään ahkeruus ja uutteruus, jolloin oikea työn mieltään fyysiseksi suoritukseksi, joka tuottaa näkyvän tuloksen (Silvasti 2001: 299).

Asutustilan metsä antoi työmahdollisuuksia etenkin miehille siinä vaiheessa, kun maataloustuotanto oli vasta käynnistymässä. Karjamäärää voitiin lisätä vain siinä tahdissa, kun peltoa saatiin raivattua vuosittain lisää. Pienemmillä tiloilla ei riittänyt aina töitä oman tilan metsässä, ja monet isännät poikineen kävivät töissä puutavarayhtiöiden savotoilla. Tilan ulkopuolella tehty palkkatyö toi tiloille kaivattuja rahatuloja.

Eihän maanviljelyshommissa ollu tarpeeksi pikku tilalla, ja ne ku ol kylmiä tiloja, ja ei pystynyt oja kaivamaa tai raivaamaa, ni se ol pakko lähtee firman töihin, mehtätöihin. Talvet, melkein joka

talvi – ei siinä kummosta poikkeusta ollut – talvet meni kaikki metsätöissä, jos ei omalla metällä, ni sitte firman metäs. (H8, mies s. 1920-luvulla)

Metsäammattimiehet kahtovat, että tiällä semmosta hakattavata, mitä meidän isä ja lähi nuapurit halus hakata, niin semmosta puuta metissä ol paljo hakattavaksi, ja metsäammattimiehet leimasivat enemmän, ku miehet kerkes oikeestaan talven aikana hakata, [...] siellä oli huapoa ja koivua ja paperipuuta niin sakeita kohtia, jotka ei, ja joita piti harventaa, että se piäsi tukkipuiksi kasvamaan sitte se osa puusta, ja niitä töitä kyllä riitti sen aikasille välineille niin aina talokohtasesti. (H14, mies s. 1940-luvulla)

Yllä olevassa kertomuksesta voi lukea, että isompien asutustilojen metsissä riitti metsätöitä koko talveksi. Toisaalta kertoja korostaa sitä, että tilan metsiä hakattiin metsänhoidollisista syistä, jotta tukkipuille oli tilaa kasvaa. Tämän tilan isäntä pyrki haastattelutilanteessa osoittamaan, että heidän tilaansa ei kehitetty puun myyntituloilla. Metsä oli tälläkin tilalla merkittävä työllistäjä siinä vaiheessa, kun maataloustuotantoa vasta laajennettiin. Viljelijän suhde metsään rakentui toiminnan kautta, ja motiivina oli saada metsä tuottamaan paremmin. Karjantaloustuotannon laajetessa metsä menetti vähitellen merkitystään työpaikkana, sillä puukaupat tehtiin pystymyntinä ja maanviljelijöiden työ keskittyi varsinaiseen maataloustuotantoon.

70-luvun lopullakin tein pystykauppoja, mutta vielä 80-luvulla ykkösjutun taisin itse hakata. Kaks pientä savottoa tein ite. Niillä ei niiku työn osalta sitä tullu hirveitä hankittua, se ei ollu semmonen merkittävä juttu, ei niin että niillä ois ollu mitään merkitystä, sellasta suurta merkitystä tilanpion kannalta, että se oli miulle semmosia kuntojumppia vain. (H14, mies s. 1940-luvulla)

Metsän merkitys viljelijälle työpaikkana on supistunut hyvin vähäiseksi. Myös metsätyön kuva on muuttunut. Sillä on perinteisesti tarkoitettu puunkorjuuseen ja metsässä tapahtuvaan lähikuljetukseen liittyvää työtä. Nämä aikaisemmin useimmiten viljelijöiden itsensä tekemät työt on metsätalouden rationalisoinnin seurauksena ulkoistettu urakoitsijoille. Yleisestikin ottaen puunkorjuun ja kuljetuksen työvoimatarpeen romahdettua myös metsän uudistamiseen ja hoitoon sekä puun energiakäyttöön liittyvät työt ovat saaneet enemmän huomiota.

Metsätyö on muuntunut nykyään myös vapaa-ajanharrastukseksi. Tällöin korostuu metsän merkityksen henkinen luonne. Samalla on läsnä fyysisen kunnan ylläpito, kun taimikoita kunnostetaan *harrastuksena*.

Harrastuksena vesuroin, siivoon mehtiä. Se on semmonen sillon ko en välitän muuta työtä tehdä, syksyllä ku ilmat viilenöö, niin sit otan vesurin ja lähen mehtään vesurloimaan ja vapaa-ajan harrastus on metsänhoito. Että metsänhoidollisesti en ole tehnyt kymmeneen vuoteen, että suuntautusin työtä sinne arkipäivänä (H14, mies s. 1940-luvulla).

Ennen metsätyö oli elämisen ehto, mutta nykyään metsä mahdollistaa sellaisen toiminnan tilan, jolla vapaa-aika liitetään osaksi identiteettikertomusta.

Metsä rahan lähteenä

Asutustiloille metsän taloudellinen merkitys on ollut suuri ja osalla tiloista se on säilynyt sellaisena aina näihin päiviin saakka. Kertomuksissa korostuu metsä rahan lähteenä. Siirtokarjalaisen isännän kerronnassa välittyy käsitys siitä, että maatalouden kehittäminen ei olisi onnistunut ilman metsästä saatuja puun myyntituloja. Käyttämällä modaali-verbistä *pitää* viestitetään moraalista pakosta; viljelijällä ei ollut muuta mahdollisuutta varmistaa selviytymistään tilalla.

Kaikkihan ne tavallaan piti metällä saaha, koska kolme lehmää jos on ja se kirtutaan voiksi ja voi myyvää kaupunkii, ni sillä ei traktoria osteta. Että se lähinnä oli mehtiä, mikä sitte autto niiku kaluston hankinnassa. Esmerkiks traktorii pittää olla melkone aukko mettää. Samaten työ-koneethan piti kaikki hankkia ja ne ol lähinnä metän ansiota – ei pikku karjan tuloilla investoida isompia. Ja sitte ainaha nää rakennukset vie oman osansa, että nihi sit ol pakko käyttää metän tuloja. (H8, mies s. 1920-luvulla)

Isännillä oli vaihtelevaa suhtautumista lainan ottoon. Osa halusi mahdollisimman nopeasti koneellistaa ja laajentaa muutenkin tilansa tuotantoa. Osa pyrki ensin hankkimaan tarvittavat varat joko omasta metsästä puuta myymällä tai tekemällä töitä savotoilla. Savotoilla metsäsuhde konkreetisoitui palkkatyöläisyytenä, joka mahdollisti rahan saannin (Tervo 2008: 221). Puun myyntitulot olivat etenkin asutustilan alkutaipaleella usein viljelijäperheen ainoita rahanlähteitä, jos ei halunnut

käydä tilan ulkopuolella töissä. Seuraavassa lainauksessa rintamiehen kerronnasta näkyy, kuinka tilan saaminen oli merkinnyt isännälle itsenäistä toimijuutta. Velka olisi rajoittanut hänen päätöksentekoaan.

Seuraava talvi meni metsäajoissa kuten olivat menneet monet edellisetkin talvet. Mieleni oli tehnyt omaa traktoria. Olin laittanut tilauksen sisään heti saatuaani tilan nimiini. Tuolloin oli niin pitkä jonotusaika, että sain traktorin vasta 19. lokakuuta 1955. [...] Olin saanut ruukin ajolla ja metsän myynnillä niin paljon rahaa kokoon, ettei tarvinnut velkaa tehdä. En ollut tarvinnut velkaa rakentamiseenkaan tähän mennessä. (25D, mies s. 1920-luvulla)

Metsän rahallinen merkitys väheni pikku hiljaa, kun maatila saatiin tuottamaan karjataloudella. Nykyään investointeja tehtäessä ei enää ollakaan niin riippuvaisia puun myyntituloista, sillä monella tilalla maataloustuotannon tuloilla voidaan rahoittaa investointeja. Toisaalta tieto siitä, että omisti metsää ja tarvittaessa voi myydä sieltä puuta, loi taloudellista turvallisuutta tilallisen elämään.

Se on metsän asema aika paljon muuttunut. Osallehan se on vieläkin semmonen tulonlähde ja osalle ei ennee. Kyllähän se vähän niiku pankkina on ollut monellekkin, että sillo ku oikee tiukalle mennee, niin se on sitte se mehti se pelastus. (H9, mies s. 1940-luvulla)

Sodan jälkeen lämmitykseen käytettiin etupäässä puuta. Osa asutustiloistakin sai tarvitsemaansa rahaa koivuhalkokaupoilla. Polttopuuta käytettiin toki omankin tilan tarpeisiin, ja se koettiin tärkeäksi. Eräs lisämaan saajan emäntä kirjoittaakin: ”Monille, joilla polttopuukin oli ollut ostossa oli jo iso asia, että puu saatiin omasta metsästä, omalla työllä” (33D, nainen s. 1920-luvulla). Aluksi puita kerättiin pelloksi raivatuilta alueilta. Paikoin saatettiin koota raiviolta kannotkin polttopuiksi. Lapset ja vanhukset osallistuivat usein polttopuiden keruuseen ja tekoon.

Vaurastumisen myötä siirryttiin myös maatiloilla osaksi öljylämmitykseen ja polttopuun käyttö väheni. Nykyään puun käyttö energiantuotantoon on jälleen lisääntynyt. Metsät vahvistavatkin sijaansa uusiutuvana energianlähteenä. Kesämökkeihin ja omakotitaloihin rakennetaan takkoja ja rantasaunat lämpiävät useimmiten puilla. Niinpä polttopuun kysyntä on lisääntynyt

nyt, ja entisillä asutustiloilla saatetaan jälleen harjoittaa pienimuotoista polttopuuyrittämistä. Tilojen polttopuiden kotitarvekäyttö on paikoin laajentunut maaseudun pienyrittäjyydeksi. Metssä toimintaympäristönä ja raaka-aineen lähteenä liittyy yrittäjäidentiteettiin.

Onneks tää polttopuuhomma on tullu takas, joka mökki on tehny tän uunin. Sehän on minun bisnes. Minä oon haistanut siinä, kymmenkunta vuotta oon myyny puita. Ja kysyntä kasvaa (H13, mies s. 1950-luvulla).

Kertomuksista voi tosin havaita, että taloudellisten arvojen kilpailijaksi ovat nousseet luontoarvot itsessään. Luontoarvot ovat tulleet uusien metsäsuunnitelmien mukana myös metsänomistajien ja maanviljelijöiden puheeseen, ja ekologisesti arvokkaita alueita jätetään hakkaamatta. Toisaalta metssä on arvostettu ja hoidettu hyvin, sillä onhan se osa maatilán tuotantopääomaa.

Mut onhan muuten, siellä voi joskus kävellä aina, jos maailma ahistaa, niin metsään. [...] Niin, et luontoarvoja tietysti on siellä joitakin lähteitä semmosia, jotka on ihan lain mukaan rauhoitettu, on näitä biotooppia ja sitten entiä, oisko ne jotkut kaskialueet tämmösiä perinbiotooppeja, mutta ne on jo täysin mitetty, ei niistä oo silleen. Luontohan pietään, ei sinne, sitä niinku tahallaan hävitetä, vaan se on metsätalousmaata ja sitten niitä tikanpuita jätetään tänä päivänä enemmän. Keloja. (H13, mies s. 1950-luvulla)

Metsän hyödyntäminen on monipuolistunut, mikä ilmentää jälkiteollista metsänkätöä. Se on muuttunut asutustilojen ensimmäisten vuosien esiteollisen ja teollisen metsänkätön limittyneisyydestä teollisuuden raaka-ainetuotannon kautta nykyiseen taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväen metsänkätön suuntaan.

Metsäsuhteessa on keskeistä sen muutos taloudellisesta resurssista ja työstä henkiseen hyvinvointiin. Toimeentulon turvaajan sijaan metsä koetaan nykyään entistä enemmän elämyksellisenä vapaa-ajan ympäristönä. Saman ovat havainneet Pertti Rannikko ja Katja Tervo (2006: 276) tutkiessaan metsäammateissa pitkään olleiden kokemuksia metsätalouden murroksista. Metsät ovat menettäneet merkitystään paikallisten ihmisten toimeentulon lähteenä ja ovat sen sijaan yhä enemmän virkistys- ja erilaisten elämysten paikkoja.

Toimijuus ja identiteetti

Asutustilat olivat omistajilleen ainutkertaisia, ja näiden rajaaman toiminnan tilan kautta he toivat esiin asuinpaikan erityisyyttä suhteessa toisiin paikkoihin. Asuinpaikoista tuli elämäkokemusten kautta erityisiä paikkoja, ympäristöön heijastamien suhteiden merkityksellisiä kokonaisuuksia sekä osa kerrottua identiteettiä. (Karjalainen 1997: 231; Massey 2008; 15.)

Tilakaupan allekirjoittamisen jälkeen olivat Siiri ja Veikko maatilán emäntä ja isäntä, mutta kovassa velkakierteessä. (79D, mies s. 1910-luvulla)

Maatyömiesperheeseen syntyneelle Veikolle keskeisimmäksi käännekohtaksi ja odotuksen tihentymäksi muotoutuu asutustilan kaupparjojen allekirjoitus, jolloin hän vaimoineen kokee olensa isäntä ja emäntä. Tämän sosiaalisen aseman saavuttaminen on hänen identiteetikertomuksensa ydin. Veikko siirsi aikanaan elinkelpoisen tilan pojalleen.

Koska suomalaisen perheviljelmän jatkuvuuden turvaajana pidetään sukutilán omistamista ja siirtämistä seuraavalle sukupolvelle, toimii omistaminen myös metsäsuhteen pysyvyyden takaajana. Tällöin kiinnittyminen metsään on todennäköisemmin siirrettävissä seuraavalle sukupolvelle ja metsäsuhte vahvistaa ylisukupolvista jatkuvuutta (vrt. Suopajarvi 2009, 297). Metsän omistaminen vahvistaa tunnetta pysyvyydestä ja identiteetin jatkuvuudesta. Vaikka Karjalassa ollut maatala metsineen jäi rajan taa, korvasi asutustila sen paikkana, johon identiteetti voitiin kiinnittää. ”Se oli niin ku se oma maa, sitä ei mistään hinnasta mennä myömään. Eikä oo myötykään. [...] Karjala oli menetetty, mutta se oli nyt tässä se Karjala” (H13, mies s. 1950-luvulla). Metsää omistetaan myös tunnesyistä ja oman identiteetin vahvistajana. Metsästä muotoutuu mielen ja ruumiin liikkeiden konstruoima eletty ympäristö, persoonallisten muistojen ja odotusten paikka (ks. Tani 1996; Karjalainen 2004: 55).

...jospa ryhtyisin asutustilalliseksi. Mikä siinä viehätti. Vapaus sanalla sanottuna. Saisi olla itsensä herra. [...] Toisaalta ajatus viehätti sen vuoksi, että asutustilallisena olemisen todellisuus oli tuntematon. Ajatuksen toteuttaminen sisälsi seikkailun. Ei tullut mieleen ajatusta siitä, että tehtävä voisi olla ylivoimainen taikka, että esteet etenemiseen siinä olivat kovin suuret, vähintään niin suuret kuin todellisuudessa olivatkin. Tämän tuntien asutustilalliseksi pääseminen ei olisi ollut

elämäni tavoite niin kuin se siksi tuli muiden mahdollisuuksien puuttuessa ja tuntematta niitä joita silloinkin olisi ollut jos olisi ne tuntenut. (57D, mies s. 1910-luvulla)

Lapsena orvoksi jäänyt rintamamies kouluttauksi ennen sotia maatalousalalle ja päätyi tilanhoitajaksi puutavarayhtiön tilalle. Sodan jälkeen asutustilallisuus houkutteli, koska näin oli toiveissa isännys ja vapaus tehdä omat päätökset. Nuoruuden haaveet eivät aina vastanneet elämän todellisuutta. Kirjoittaja arvioi asutustilallisuuttaan ja päätyi toteamaan, että jos olisi tiennyt kaikki vaikeudet, hän ei olisi ryhtynyt asutustilalliseksi. Rintamamies koki ulkoiset rajoitukset usein ylipääsemättömiksi ja joutui myös rikkomaan määräyksiä esimerkiksi metsänhakuissa, jotta olisi selvinnyt. Lopulta isännys ei ollutkaan sitä, mitä hän oli kuvitellut vaan osittainen pettymys. Työura päättyi palkkatöissä.

Suhtautuminen vaikeuksiin ja haasteisiin vaihtelee kertomuksissa ja haastatteluissa. Rintamamiehen emäntä kirjoittaa metsän omistamisen olleen haave, jonka saavuttamiseksi tehtiin koko perheen voimin kovasti töitä. Kerronnassa tulee esille aktiivinen toimijuus, jossa uskotaan omiin kykyihin saavuttaa asetettu päämäärä. Lähtökohdat olivat olleet niukat, mutta maatilasta oli saatu elinvoimainen tila, jolla oli tulevaisuus.

Elämä on helpottunut valtavasti koneiden hankinnan jälkeen. Raktori meille hankittiin vasta 1967 v. Kyllä siihen kerättiin lapsilisät sun muutkin tulot. Ei ollut metsän tuottoa. Vähitellen kaikki tärkeimmät koneet, osa yhteisiä naapurin kans. Niin olemme saaneet ostaa lisämaata, peltoa on 16 ha. Metsääkin saimme ostaa 52 ha. On rakennettu uusi navetta 10 lypsävää ja nuorkarja. Yhdelle perheelle sopivasti työtä ja tuloa. Työtä riittää osa on salaojitta, mutta onneksemme aina on eteenpäin menoa ollut. Työtä on kyllä riittänyt, koskaan ei ole palkintopallille tarvinnut nousta saavutuksineen. (46D, nainen s. 1920-luvulla)

Asutustoiminnassa muokattiin metsäluontoa paljon, mutta samalla muodostui tiheä ihmisen ja luonnon välisten suhteiden verkosto, joka loi moninaisia kulttuurisia merkityksiä luonnolle ja metsälle. Luonnonympäristöjen konkreettinen käyttö ei ole pelkkää luonnon muokkaamista vaan myös luonnon kulttuurista merkitsemistä, yhteiskunnan ja luonnon välisten suhteiden rakentamista (Valkonen 2003: 28). Paikan – metsän ja peltojen –

omistaminen mahdollisti tietynlaisen kulttuurisen elämänympäristön, maatilan, ja samaistumiskohteen kulttuurisesti tunnistetulle henkilöhahmolle, maanviljelijälle. Hänellä oli oma erottautumisen paikkansa tilan muodostumisen kautta, asutustila, jonka spatiaalisen olemisen lähtökohta oli metsä. Nämä merkitykset ovat saaneet eri aikoina erilaisia painotuksia kullakin tilalla, ja niiden välisten suhteiden muutokset ovat olleet riippuvaisia toimijoista.

Metsät ovat merkinneet monelle asutustilalliseksi koettua turvallisuutta ja antaneet uskoa tulevaisuuteen. Metsien omistaminen ja käyttö ovat vaikuttaneet yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuuteen ohjata omaa elämäänsä. Myös pienemmällä tiloilla maatalouden ja metsätyön symbioosi antoivat elämisen mahdollisuuden. Tämä symbioosi tosin särjettiin metsätalouden tehostamisen nimissä, kun työt metsässä koneellistettiin, työpaikat siirtyivät tehtaisiin ja talonpojan tilalle tuli puuta jalostava paperityöläinen. (Ks. Björn 1999: 190–201)

Aineistoni maatilat eivät kannan mukanaan sukupolvien kertomuksia tilasta tiettyinä paikkana, sillä ne perustettiin vasta sodan jälkeen. Siirtoväen maanviljelijät joutuivat jättämään tilansa ja perustamaan uuden vieraaseen ympäristöön. Tämä voi osaltaan selittää sitä, että paikan sijaan jatkuvuus kiinnittyi kerrottuun identiteettiin. Kun työ ja usko omaan toimintaan olivat keskeisenä identiteetin kerronnassa, siirtyi tila todennäköisemmin jatkajalle. Vaikka sukutila oli jäänyt rajan taa, jatkuvuutta kannatteli maanviljelijän identiteetti. Kun kerronnassa korostettiin paikan pysyvyyttä, rakentui identiteetikertomus paikan mahdollistamien totuttujen toimintatapojen ja traditioiden kautta. Rajoja pyrittiin vaalimaan ja säilyttämään ja asenne muutoksiin oli kielteinen. Tämä ei tukenut tilan jatkuvuutta muutoksissa.

Lopuksi

Tarkastelin edellä asutustilallisten suhdetta metsään ja metsän merkitystä työpaikkana ja rahan lähteenä sekä niiden vaikutusta identiteettiin ja toimijuuteen. Metsäsuhteet ja merkitykset olivat moninaisia. Osin metsän avulla tilanomistaja saattoi saavuttaa itsellisen aseman, joka on kulttuurisesti arvostettu viljelijän identiteettiin kuuluva piirre. Samalla viljelijä koki myös tunnetasolla saavuttaneensa arvostetun aseman yhteiskunnassa. Yhteiskunnassa vallitsevat arvot ovat osaltaan ohjanneet kertomuksissa esiintyviä käyttäytymisvalintoja ja arviointeja (Pohjanheimo 2005: 239).

Ihmisten toimeentulo Suomessa on kautta aikojen riippunut tavalla tai toisella metsistä. Metsät kaikkinen tuotteineen ja hyötyineen onkin koettu ikään kuin kansallisuusomaisuutena ja samalla eräänlaisena elämän vakuutuksena epävarmassa maailmassa. Kyselytutkimusten mukaan 90 prosenttia suomalaisista on edelleen sitä mieltä, että ”Suomi elää metsästä”. Iskulause ei kuvasta vain metsien taloudellisia vaan myös kulttuurisia ja henkisiä merkityksiä. (Kangas & Naskali 2001: 29.)

Asutustilallisten suhde metsään jäsenyyden kokemusten ja käytäntöjen kautta. Tällöin metsä näytetty tilalliselle monenlaisten toimintojen tilana ja paikkana. Jarno Valkonen (2008: 263) on todennut paikallisen asujan suhteesta alueen luontoon, että pitkäaikainen kokemusperäinen suhde johonkin alueeseen pitää yllä alueen monipuolista käyttöä. Samoin asutustilallisten kokemusperäinen suhde metsään on pitänyt yllä metsän monipuolista käyttöä. Nykyään metsäkeskustelussa esitetään, että metsän arvostus ja käyttö on monipuolistunut. Asia ei välttämättä ole näin. Metsää käytettiin tiloilla ennenkin monipuolisesti, mutta käytötavat ja merkitykset ovat muuttuneet ajan kuluessa ja toimintaympäristön muuttuessa. Vaikka maatiloilla metsä on säilynyt taloudellisen turvan antajana ja työtilaisuuksien mahdollistajana, metsää arvostetaan metsänomistajien keskuudessa myös aineettomien arvojen vuoksi (ks. Ovaskainen & Kuuluvainen 1994: 32–36).

Metsä ei ole ollut vain taloudellinen resurssi tilallisille, vaikka usein historiankirjoituksissa ja julkisessa keskusteluissa taloudelliset intressit korostuvat. Asutustilallisten kertomuksista käy ilmi, että metsä merkitsi paljon muutakin kuin vain rahaa ja työtä. Tilakoko ja puun myynnistä saadut tulot eivät selittäneet asutustilojen jatkuvuutta sukupolvelta toiselle. Elettynä ja koettuna paikkana metsä voi osaltaan rakentaa tilallisen identiteetin jatkuvuutta. Metsää voidaan omistaa tunnesyistä oman identiteetin vahvistajana, ja se muodostaa sielunmaiseman, johon voi kiinnittää henkilökohtaiset muistot (ks. Karjalainen 2004).

Rannikko ja Tervo (2006: 323) ovat todenneet, että Suomessa eletään parhaillaan metsien ja luonnon käytössä siirtymäkautta teollisesta jälkiteolliseen aikaan. Jälkiteollisessa yhteiskunnassa merkitykset kamppailevat olemassa olostaan merkitysten moninaisuudessa: luonnonsuojelu, virkistys, metsästäys, marjastus ja vapaa-aika. Nämä pääosin eitaloudelliset merkitykset eivät ole vain kaupunkilaisten tai taajamissa asuvien metsää omistamattomien jakamia, vaan maatilan omistajallekin metsä edustaa enenevässä määrin virkistyskäyttöä ja va-

paa-ajan toiminnan paikkaa. Virkistystä, marjoja, sienä ja riistaa metsät ovat tuottaneet paikallisille ihmisille aina, mutta nykyään ja tulevaisuudessa niistä saavat osansa myös ulkopuoliset (Raitio & Rannikko 2006: 286).

Julkisessa keskustelussa käydään neuvotteluja metsän merkityksestä ja käyttötavoista. Samalla nämä neuvottelut kyseenalaistavat ja horjuttavat modernin ajan rakenteita, jotka ovat hallinneet yhteisöjen ja yksilöiden toimintaa. Tämä kulttuurinen skripti on tarjonnut esimerkiksi viljelijälle tietyn yhteiskunnassa tunnustetun sosiaalisen kategorian, jonka rajoissa toimia ja muodostaa oma identiteetti (Silvasti 2001). Nykyinen metsäkeskustelu avaa myös viljelijöille uusia näkökulmia kertoa metsä osaksi omaa identiteettiään. Metsä ja luonto voivat olla heille enenevässä määrin vapaa-ajan ja virkistäytymisen kohde työn vastapainoksi.

Lähteet

- Aro, Laura (1996). *Minä kylässä - identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Björn, Ismo (1999). *Kaikki irti metsästä. Metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaloudesta vuoteen 2000*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Frye, Northrop (1957). *Anatomy of criticism. Four essays*. Princeton University Press, Princeton.
- Hyvärinen, Matti (1994). *Viimeiset taistot*. Vastapaino, Tampere.
- Hyvärinen, Matti (2010). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere, 90–118.
- Hänninen, Vilma (1999). Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitatis Tampereensis* 696.
- Ilvessalo, Mikko (1962). Suomen vuosien 1939–40 ja 1941–44 sotien jälkeinen asutustoiminta metsätalouden kannalta. *Communicationes Instituti Forestalis Fenniae* 56:4.
- Jokiranta, Harri (2003). Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. *Acta Universitatis Tampereensis* 966.
- Juhila, Kirsi (1996). Muistot resurssina. Entisten asunnottomien menneisyyspuheidetarkastelua. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) *Merkitykset ja vuorovaikutus*. *Acta Universitatis Tampereensis* A, 185–202.
- Kangas, Jyrki & Naskali, Arto (2001). Metsien käyttö ja merkitys nykyään Suomessa. Teoksessa Kangas, Jyrki & Kokko, Ari (toim.) *Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamisen tutkimusohjelman loppuraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 800, 18–30.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997). Maailman paikoista paikan maailmoihin – kokemuksen geografiaa. *Tiedepoliittikka* 4, 41–46.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä:

- geografiasta geobiografiaan. Teoksessa Mäntyselä, Raine (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Atena Kustannus, Jyväskylä, 49–68.
- Kemppainen, Jaana (2001). Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 190.
- Kietäväinen, Asta (2009). Metsään raivatut elämänpolut. Toimijuus ja identiteetti asutustilallisten elämäntutkimuksissa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 158.
- Labov, William (1972). *Language in the inner city. Studies in the black English vernacular*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Labov, William (1977). *Language in the inner city*. Blackwell, Oxford.
- Laitinen, Erkki (1995). Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus. Teoksessa Laitinen, Erkki (toim.) *Rintamalla raiviolla. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, 52–138.
- Lilja, Viljo (1956). Metsän merkityksestä maanhankintalain nojalla muodostettujen tilojen ja alueiden viljelijöille. *Asutustoimikunnan aikakauskirja. Maatalousministeriön asutusasiainosaston julkaisu* 4:1–2.
- Massey, Doreen (2008). *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere.
- Niemelä, Jari (1996). *Lääninlampureista maaseutukeskuksiin. Maaseutukeskusten ja niiden edeltäjien maatalousneuvonta 1700-luvulta 1990-luvulle*. Maaseutukeskusten Liitto, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Nygren, Anja (2000). Luontosuhteiden sosiaalinen monimuotoisuus. Teoksessa Haapala, Arto & Oksanen, Markku (toim.) *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Gaudeamus, Helsinki, 179–192.
- Ovaskainen, Ville & Kuuluvainen, Jari (1994, toim.). *Yksityismetsänomistuksen rakennemuutos ja metsien käyttö. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 484.
- Pohjanheimo, Esa (2005). Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessaa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa Pirttilä-Backman, Anna-Maija, Ahokas, Marja, Myyry, Liisa & Lähteenoja, Susanna (toim.) *Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Gaudeamus, Helsinki, 237–257.
- Raitio, Kaisa & Rannikko, Pertti (2006). Metsien käyttö ja sosiaalinen: Metsähallituksen roolin muuttuminen Lieksassa. *Metsätieteen aikakauskirja* 2, 271–292.
- Rannikko, Pertti & Tervo, Katja (2006). Hyvinvointiyhteiskuntaa rakentamassa - selviytymistarinoita ja tragedioita metsätöissä. Teoksessa Vehkamäki, Seppo (toim.) *Metsät ja hyvä elämä. Monitieteinen tutkimusraportti*. Metsäkustannus Oy, Helsinki, 273–343.
- Ronkainen, Suvi (1999). *Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Gaudeamus, Helsinki.
- Siikala, Anna-Leena (1984). *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Silvasti, Tiina (2001). *Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Suopajarvi, Tiina (2009). *Sukupuoli meni metsään. Luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Tani, Sirpa (1996). Aistit, muistot ja media: näkökulmia henkilökohtaisiin ja kollektiivisiin mielenmaisemiin. *Terra* 108:2, 103–111.
- Tannen, Deborah (1979). What's in a frame? Surface evidence for underlying expectations. Teoksessa Freedle, Roy (toim.) *New directions in discourse processing*. Ablex, Norwood, 137–181.
- Tervo, Katja (2008). *Metsän hijaiset. Metsätöiden rakennemuutosten kolme sukupolvea*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Tulving, Endel (1985). *Elements of episodic memory*. Clarendon Press, Oxford.
- Ukkonen, Taina (2000). *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuksestomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Valkonen, Jarno (2003). *Lapin luontopolitiikka*. Tampere University Press, Tampere.
- Valkonen, Jarno (2008). Eletyistä luonnoista funktionaalisiin ympäristöihin. Teoksessa Karjalainen, Timo P., Luoma, Pentti & Reinikainen, Kalle (toim.) *Ympäristösosiologian virrat ja verkostot. Jublakirja professori Timo Järvikosken 60-vuotispäivänä*. Oulun yliopisto, Oulu, 245–264.
- Vilkko, Anni (1997). *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kertomaa ja luenta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Virkki, Tuija (2004). *Vihan voima. Toimijuus ja muutos viba-kertomuksissa*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.